

www.idnes.cz/kavarna

Benjamin Slavik
o stylu režiséra
Akiho Kaurismäkiho.
Recenze knihy Český
komiks 1. polovina
20. století. Paleta
názorů zahraničních
autorů na důležitá
mezinárodní témata.

NÁŠ ČLOVĚK V EGYPTĚ?

Náležitě vybavený protestující
nedaleko káhirského
ministerstva vnitra,
4. února 2012.

FOTO: MUHAMMED MUHEISEN, AP

Přístup západních států k událostem arabského jara se od jeho počátku v lednu minulého roku jeví jako rozporuplný. Lze to chápat jako **VYJÁDRĚNÍ SVÁRU** mezi politickým a ideologickým vnímáním světa – mezi bezpečnostními zájmy a morálními hodnotami. Pokud však takový spor vůbec existuje.

Dvojí metr: na nás a na Arabby

JAN DUDA

Západní společnost na jedné straně projevuje ústy politických představitelů nadšení z řetězového pádu autoritářských režimů na Blízkém východě, které vnímala jako morálně pokleslé. Politické kroky představitelů západních zemí se však jeví přinejmenším jako zdrženlivé. Libyjsí povstalci sice obdrželi vojenskou pomoc evropských států a USA, jimž mohou pravděpodobně vděčit za své konečné vítězství, ale povstalcům v Tunisku, Egyptě a Jemenu se takové pomoci nedostalo a své diktátory si museli svrhnout sami. Situace v Sýrii stále více nabírá rysy občanské války, jakou jsme mohli sledovat v Libyi, přesto se nezdá, že by západní státy jevíly snahu tamější povstalce vojensky podpořit.

O co nám jde

Tradice demokratické legitimacy vlád v politických režimech Evropy a USA velí podpořit volání obyvatel arabských zemí po revolučních změnách, které je mohou kulturně přiblížit Západu. Jenže neméně západní tradice suverénních teritoriálních států vede k opatrnému postoji – tedy přistupovat ke změnám politických režimů na Blízkém východě jako k vnitřním záležitostem daných států, dokud tyto změny neohrožují bezpečnost naší vlastní.

A zatímco politická interpretace, jejíž hlavní hodnotou je bezpečnost vlastního státu, se zaměřuje na vnější důsledky vnitřních politických změn ve druhých zemích, morální a ideologická interpretace si ve stejné míře všímá důsledků vnitřních. Většina západních státníků balancuje na hraně obou přístupů. Náčrt rozporu mezi politickým a morálním přístupem věc značně zjednodušuje, neboť oba přístupy ve sporu používají argumenty opačné strany.

Zastánci teorie takzvaného demokratického míru, jejímž ústředním tvrzením je, že „demokracie spolu neválčí“, prosazují zasahování do vnitřních záležitostí druhých

států, neboť se domnívají, že demokratické vlády ve druhých státech zaručí bezpečnost jejich vlastních zemí. Tato myšlenka se táhne od konce 18. století, kdy ji poprvé vyjádřil německý klasický filozof Immanuel Kant ve spise O věčném míru (1795), až do současnosti, kdy se projevila v Bushově doktríně, která ospravedlňovala intervence v Afghánistánu a Iráku coby kroky nezbytné k zaručení bezpečnosti USA.

Někteří politologové, například Michael Doyle, přinesli přesvědčivé empirické důkazy, že státy s demokratickými režimy spolu skutečně nevedou války. Jenže: zastánci takzvaného demokratického míru považují za demokracie pouze ty státy, které nevedou války proti jiným demokraciím, čímž převrací původní kauzalitu: státy, které nevedou války proti demokraciím, jsou považovány za demokratické.

Naopak zastánci realisticky-politického přístupu v USA často ospravedlňují pasivní postoj k revolucím a občanským válkám v jiných zemích morálně: vést ozbrojený boj je samo o sobě nemorální a prosazení demokracie ve světě nejlépe podpoříme, budeme-li sloužit jako její zářný příklad – jako „demokratický maják“ – k němuž se budou upírat zraky národů. Tato doktrína, již vytyčil třetí prezident USA Thomas Jefferson, tvořila základ zahraničněpolitické doktríny Spojených států po většinu jejich historie a k jejímu potlačení bylo vždy zapotřebí zahraničního útoku na občany USA: potopení amerických lodí německými ponorkami za první světové války či japonského útoku na Pearl Harbor za druhé světové války. I v průběhu 90. let minulého století byla idea „majáku“ značně populární a její zastávce, konzervativce Patrick Buchanan, byl jedním z vážných uchazečů o nominaci na prezidentského kandidáta v republikánských primárkách v roce 1996. V současnosti je nejhlasitějším obhájcem politického izolacionismu republikánský kandidát na prezidenta Ron Paul, který mimo jiné navrhl vystoupení Spojených států z NATO a OSN.

Příroda je bez hranic

Veškeré hranice, ať již politické, společenské či kulturní, jsou výtvozem lidské představitosti a slouží především jako nástroj pro upevnění určitého uspořádání společnosti.

Ačkoliv tedy protagonisté izolacionismu i intervencionismu používají jak morální, tak bezpečnostní argumenty, můžeme shrnout, že izolacionisté se řídí spíše politicko-bezpečnostními hodnotami, zatímco intervencionisté vyznávají spíše morálně-ideologické hodnoty.

Třídí revoluce?

Oba zmíněné přístupy ve výkladu arabského jara berou v úvahu pouze politické a morálně-ideologické motivy bouřící se arabské společnosti, ale přehlížejí sociální motivy, které bezpochyby představují další rozměr řetězce revolucí v arabských zemích.

Již symbolický čin Muhammada Buazizho, který se 17. prosince 2010 pokusil o upálení a po osmnácti dnech následkům svého pokusu podlehl, byl nejspíše motivován jeho tíživou sociální situací. Za vlnami protestů, jež následovaly v Tunisku a Egyptě, stály rovněž spíše sociální než politické či morální příčiny. Interpretace arabského jara coby vlny sociálních revolucí se na Západě neujala, neboť příliš připomíná výklad historie, který používala komunistická ideologie. Někteří komentátoři, kupříkladu spisovatel a redaktor magazínu Time Kurt Andersen, se však pokusili vyjádřit analogii mezi arabským jarem a revolucemi v roce 1848, za nimiž lze také vidět převážně nepříznivou sociální situaci.

Převládající výklad zní jinak: sociální krize ve střední Evropě poloviny 19. století a v arabském světě počátku 21. století způsobily především autokratické vlády, a proto jsou i revoluční cíle v obou případech vnímány jako ideologické či politické.

K čemu máme hranice

Mario Apostolov, politolog a historik působící na univerzitě v Ženevě a pracující pro Evropskou hospodářskou komisi OSN, se dlouhodobě zabývá politologickým a sociologickým výzkumem hranic mezi křesťanskou a muslimskou civilizací. Hranice mezi křesťanstvím a islámem je podle Apostolova v prvé řadě psychologickým fenoménem – jde o „sociální konstrukt hluboce zakořeněný v kolektivní psychice různých společenských skupin“. Kulturní a náboženské rozdíly jsou podle něho uměle posilovány a slouží coby nástroj k legitimizaci politické moci na obou stranách hranice. Vzájemné vztahy mezi jednotlivými komunitami jsou vytvářeny na základě historických a kulturních mýtů vyživujících pocitu strachu a nepřátelství.

S ohledem na současnou politickou, ekonomickou a kulturní globalizaci je třeba si uvědomit zejména – jak tvrdil slavný francouzský zeměpisec Jean Gottmann, a něhož Apostolov odkazuje – že „skuteč-

né hranice, které jsou nejpevnější a nejméně pohyblivé, se nacházejí v myslích lidí“. Každá civilizace je totiž „jedinečnou“ jen do té míry, do jaké ji tak lidé vnímají.

Přestože jsou vztahy na křesťansko-muslimské hranici vnímány převážně prizmatem kultury – optikou náboženských a národních specifik, jejich podstata, stejně jako funkce hranice, je podle Apostolova čistě politická. Veškeré hranice, ať již politické, společenské či kulturní, jsou výtvozem lidské představitosti a slouží především jako nástroj pro upevnění určitého uspořádání lidské společnosti. Nepřátelství mezi křesťanskými a muslimskými státy podle něj nikdy nebylo sporem konfesí, nýbrž vždy jen otázkou politické moci.

Apostolov vychází především z historické zkušenosti dvou vln muslimské (arabské a turecké) invaze do Evropy a jejich následného zatlačení v obdobích středověké reconquisty a novověké kolonizace; nicméně autorovy závěry platí i v případě současné války proti teroru. Copak vytváření obrazu „těch druhých“ coby nepřátel neslouží demokratickým vládám západních zemí k posílení vlastní legitimacy stejně dobře jako autoritářským vládám na Blízkém východě?

Výše uvedené úvahy odpovídají tezi britské politoložky Mary Kaldorové o „divadelních válkách“ (spectacle wars), jež jsou vedeny mezinárodními koalicemi v čele se Spojenými státy za použití nadřazených technologií a jejichž cílem není dobytí daných území, nýbrž svržení politických režimů a potvrzení nadřazenosti západního modelu demokracie. „Divadelní války“ jsou určeny především pro domácí publikum – opakováním scénáře o vítězném tažení Spojenců ve druhé světové válce dokazují morální nadřazenost západní kultury a civilizace. „Divadelní války“ se podle Mary Kaldorové staly od první války v Perském zálivu (1991) hlavním typem ozbrojených konfliktů, jichž se západní státy účastní. Po intervencích v Afghánistánu (2001) a Iráku (2003) můžeme loňskou operaci Odysseův úsvit (Odyssey Dawn) v Libyi považovat za jejich nejnovější ukázkou.

Kdy (ne) vadí diktatura

Režimy v Afghánistánu a Iráku, jež se staly cílem intervence západních mocností, nebyly podle hodnocení většiny organizací zabývajících se lidskými právy více autoritářské než režimy v Saúdské Arábii či Kuvajtu, tedy v zemích, jež jsou blízkými politickými spojenci Západu.

Rovněž nedůvěra k revoluci v Egyptě a opakované obavy z volebního vítězství Muslimského bratrstva, jež v něm přitom (zatím) představuje hlavní prodemokra-

CO TOMU ŘÍKÁME?

Nová vlna protestů v Káhiře, nepokoje nedaleko budovy ministerstva vnitra, 6. února 2012.

FOTO: MUHAMMED MUHEISEN. AP

tickou sílu, svědčí o tom, která dimenze vzájemných vztahů je hlavní. Autoritářský režim Husního Mubaraka byl stabilním spojencem Západu a jakákoliv nelояální vláda, byť sebedemokratičtější, představuje pro západní státy potenciální bezpečnostní hrozbu.

Západní reakce na vítězství umírněných islamistů ve volbách v Tunisku a na jejich pozici favorita v probíhajících egyptských volbách působí přinejmenším pokrytecky, uvědomíme-li si, že pravicové politické strany v mnoha zemích západní Evropy jsou křesťanskodemokratické. Nezdá se přitom, že kupříkladu vítězství CDU-CSU v německých volbách představuje pro okolní státy bezpečnostní hrozbu.

Společnosti arabských zemí – na rozdíl od společností zemí evropských – postrádají pocit etnické národní jednoty. Osobní identita, a tedy i politická loajalita jejich obyvatele se dělí mezi příslušnost k pan-arabskému „národu“ a k islámské víře. Vzhledem k tomu, že projekt jediného arabského státu je politicky neuskutečnitelný a národní identity jednotlivých arabských států jsou coby společenský kapitál příliš slabé, můžeme umírněné islamistické strany, jež překlenují rozdíly mezi jednotlivými větvemi islámu, pokládat za jediná politická uskupení schopná zajistit si loajalitu většiny obyvatele svých zemí

i v demokratickém režimu. Neboť, jak přesvědčivě tvrdil americký politolog německého původu Dankwart Rustow, národní jednotu ve smyslu obecně sdíleného pocitu příslušnosti k dané politické jednotce je základním předpokladem budování demokratického režimu. Proč by se nemohl umírněný islám stát jedním ze základů jednoty arabských demokratických režimů, tak jako je křesťanská kultura jedním ze základů jednoty evropských demokratických režimů?

O krok blíže k univerzalizmu

Jak mezi vyznavači bezpečnostně-politických hodnot, tak mezi zastánci morálně-ideologického vidění světa panuje přesvědčení, že ideálním výsledkem arabského jara by bylo prosazení demokratických režimů západního typu, jako se tomu stalo ve střední a východní Evropě po roce 1989. Skutečně, komunické satelity Sovětského svazu po svržení svých autoritářských režimů přijaly nejen západní typ politického uspořádání, ale – z pohledu západní společnosti – také západní liberálněkonzumní kulturu. V očích Západu tím nejen přestaly spoluvytvářet bezpečnostní hrozbu, ale zároveň potvrdily nadřazenost západní kultury a ideologie.

Hlavní otázka dnes zní: opakovala by se zkušenost z pádu železné opony i při demo-

kratizaci politických režimů v arabských státech Blízkého východu a severní Afriky?

Přestože se během čtyřiceti let studené války zdály kvůli komunické ideologii evropské satelity Sovětského svazu Západu stejně kulturně vzdálené jako dnes muslimské státy Blízkého východu, ve skutečnosti tyto země včetně Ruska původně vzešly ze stejné kultury jako země západního bloku. Tento historický výklad, který vidí společné kulturní základy euroatlantické civilizace v judeo-křesťanském náboženství, řecké filozofii a římském právu, vzbuzuje při pohledu na revoluce arabského jara naději, neboť rovněž muslimská kultura při svém vzniku a rychlém rozšíření v 7. století vycházela z výše zmíněných kulturních tradic.

Z toho se dá usuzovat, že výsledná podoba politických režimů v arabských zemích procházejících vlnou revolucí závisí nejen na aktech těchto revolucí, nýbrž i na západních státních a společnostech. Dokážeme vnímání vztahů s muslimskými zeměmi oprostít od prizmatu civilizačního střetu mezi křesťanstvím a islámem? Obejdeme se bez obrazu „těch druhých“? Budeme schopni učinit další krok směrem k politickému univerzalizmu, v němž se legitimita politického režimu nebude odvíjet od jeho opozice vůči jiné civilizaci? ■

Autor je absolventem politických teorií a současných dějin na FF UK v Praze

Co se nabízí ke čtení

vybírá
Josef Chuchma,
redaktor MF DNES

DĚJINY RÉTORIKY

JIŘÍ KRAUS

Rétorika v evropské kultuře i ve světě

V novém, přepracovaném vydání (to první vyšlo v r. 1998) je zde práce profesora Jiřího Krause (1935). Představuje v ní rétoriku od jejích počátků ve starém Řecku až po druhou polovinu 20. století na evropském kontinentě a v USA.

Karolinum, Praha 2011, 250 stran, cena 270 korun.

HISTORIE

JAN HÁLEK

Rakouská diplomacie 1848–1852

Pražský historik Jan Hálek (1976) sleduje v této studii zahraniční politiku habsburské monarchie v přelomovém čase kolem revolučního roku 1848, a to skrze aktivity ministerského předsedy Felixe knížete Schwarzenberga, který v úřadu působil od 21. 11. 1848 do 5. 4. 1852.

Filozofická fakulta UK, Praha 2011, 428 stran, cena 370 stran.

ČASOPIS

Art + antiques 02/2012

V Ostravě se do 4. března koná velká výstava Černá slunce (Odvračená strana modernity 1927–1945); rozsáhlý text o ní otevírá nové číslo časopisu o výtvarném umění. Reflektovány jsou v něm i některé další tuzemské výstavy. Komerční není sprosté slovo nazvala text o „stručných dějinách galerijního systému“ Lucie Drdová.

Vydává Ambient Media, šéfredaktor Jan Skřivánek, 80 stran, cena 95 korun.

Schiele žije!

Vídeňské Leopold muzeum slaví své desáté narozeniny mimo jiné výstavou **MELANCHOLIE A PROVOKACE**, v jejímž epicentru tepe tvorba Egona Schieleho, rakouského malíře spjatého i s Českým Krumlovem.

MARTINA BULÁKOVÁ

Trýznivý existencialismus a energie hraničící s transem dodnes saláji z obrazů Egona Schieleho (1890–1918). Nejsou jen odrazem vnitřního světa nadmíru talentovaného rozervance, který se po smrti Gustava Klimta stal vůdčí osobností vídeňských výtvarných umělců. Schieleho vizuální jazyk, který k nám skrze jeho obrazy, kresby a kvaše promlouvá, a to s citem i s ráznou kadencí, je třeba zařadit do dobového kontextu. „Tahle doba byla obdarána mnoha velikými myšlenkami a každá myšlenka měla svou antimyšlenku,“ napsal rakouský spisovatel Robert Musil ve svém nedokončeném románu Muž bez vlastností. Na mysl měl předválečnou Vídeň, kde v té době docházelo k silnému propojení vědy a umění a bohatý intelektuální život se přenášel do celé společnosti.

Síla Vidně

Habsburská metropole měla tehdy dva miliony obyvatel a byla jedním ze světových center modernismu. Oproti Paříži, Londýnu či New Yorku disponovala jednou výhodou: úzce propojenou sítí intelektuální elity. Zatímco například v Paříži si shluky umělců, které se soustředily ve čtvrtích

Montmartre či Montparnasse, udržovaly jeden od druhého odstup, ve Vídni existovala silná a inspirující sociální provázanost. Výtvarníci, architekti, novináři, literáti či vědci se scházeli ve vídeňských kavárnách či literárních salonech a vášnivě diskutovali. Nové myšlenkové proudy modernismu v atmosféře stoupajícího sociální a ekonomického napětí nabourávaly zažitá schémata konzervativního myšlení.

Když však vídeňskou libertinskou společnost zastihly před první světovou válkou vzrůstající nacionalismus a antisemitismus, intelektuálové se stáhli do podzemí. Do atmosféry začala prosakovat bezradnost, která se paradoxně stala inspirativním tématem. Roku 1910, ve snaze najít vysvětlení nárůstu sebevražd mezi mladými lidmi, přišel Sigmund Freud s myšlenkou Oidipova komplexu, kterou představil na jednom ze „středních setkání“ Vídeňské psychoanalytické společnosti. Sebevražda byla radikální odpovědí na těžké časy krize, které otevřely cestu rovněž spiritualismu. Filozof Rudolf Steiner, obhájce etického individualismu a zakladatel antroposofie, teoreticky zdůvodňoval mystický vzhled do podstaty člověka, přírody a duchovních světů. Jeho filozofie, jež byla, podobně jako Freudova psychoanalýza, využívána k léčbě pacientů s duševními poruchami, ovlivnila řadu umělců. Potlačená sexualita, vyšinitost, smrt i spiritualita neušly pozorností ani Egona Schieleho.

Nezpochybnitelný talent

Když Schiele podlehl španělské chřipce roku 1918, tři dny poté, co zemřela i jeho žena v šestém měsíci těhotenství, bylo mu pouhých osmdvacet. Ve vídeňských kruzích byl již uznávaným umělcem, měl za sebou skupinové i samostatné výstavy v Paříži, Mnichově, Praze či Budapešti. Jeho kariéra začala rokem 1909, kdy, ovlivněn Gustavem Klimtem a vídeňskou secesí, opustil po třech letech studii Akademie výtvarných umění ve Vídni pro její přílišný konzervativismus. S několika spřízněnými studenty založil výtvarný spolek Neukunstgruppe. Zásadní vliv na něj měla Klimtova freska Beethovenův vlys, vytvořená u příležitosti 14. výstavy v pavilonu Vídeňské secese. Tato freska svým přístupem – Klimt propůjčil tradičním alegoriím a symbolistickým výjevům sexuálně vibrující tón – vyprovokovala roku 1902 ohromný skandál.

Schiele se z vlivu dekorativního vídeňského jugendstilu (německý pojem pro secesi) záhy vymani: ovlivněn o čtyři roky starším Oskarem Kokoschkou svou tvorbu dále rozvinul v osobitěm expresionistickém stylu. Spolu se též účastnili prvních kolektivních výstav umělecké skupiny německých expresionistů Der Blaue Reiter v Mnichově.

U příležitosti první samostatné výstavy v Galerii Miethke ve Vídni roku 1911 předvedl „nezpochybnitelné kvality a talent“, jak tehdy napsal o Schieleho vídeňský deník Wiener Abendblatt. A zatímco doba se změnila, Schieleho jazyk zůstává současný. To ostatně stvrzuje i vídeňská výstava v Leopoldově muzeu, kterou mají diváci možnost zhlédnout do 26. dubna.

K Leopoldově muzeu ještě poznámku. Vzniklo před deseti lety díky tomu, že rakouský stát odkoupil uměleckou sbírku Rudolfa Leopolda, čítající pět tisíc děl. Muzeum vlastní největší sbírku rakouského umění zahrnující umělce jako je Gustav Klimt, Oskar Kokoschka či právě Egon Schiele.

A ještě předtím, než se konečně dostaneme k samotné výstavě, zmiňme Neulengbachskou historiku, která Schieleho proslavila coby umělce provokatéra.

Po roce 1910 Schiele odešel z Vídně do Českého Krumlova, odkud pocházela jeho matka Marie Soukupová. Tam se však setkal s nepřízní obyvatel, jimž se nelibil jeho nekonvenční způsob života. Se svou milenkou a bývalou Klimtovou modelkou Wally Neuzilovou odešel z Krumlova, kde nyní existuje muzeum Egon Schiele Art Centrum, na předměstí Vídně, do Neulengbachu. Tam jej v dubnu 1912 překvapila policie: zabavila mu více než stovku kreseb, které označila za pornografické, a obvinila jej z únosu a znásilnění třináctileté dívky, která mu stála modelem. Schiele vysokému trestu unikl a ve vězení strávil jen čtyřadvacet dní. O tomto incidentu natočil roku 1980 rakouský režisér Herbert Vesely film Egon Schiele – Exzess und Bestrafung.

Času navzdory

Výstava Melancholie a provokace představuje kresby, které erotickým nábojem provokují dodnes. Kurátor Diethard Leopold

se zaměřil na dvě zdánlivě neslučitelné psychologické polohy, které se tak stávají leitmotivy melancholických autoportrétů na straně jedné, a provokativních portrétů obnažených mladých žen v sexuálně vyzývavých polohách na straně druhé. Energie vibruje v každém tahu! Osobní kontakt se sto let starými originály je prožitkem, jemuž je snadné podlehnout a zanechávat v nás nesmazatelné stopy. Schiele vystihuje

RUDOLF SCHWARZ-KOGLER

(1940–1969);
3. Aktion, rok 1965
FOTO LUDWIG
HOFFENREICH

je univerzálnost lidského utrpení a trýzeň prožívanou skrze vlastní tělo, erotiku posouvá do duchovních sfér. Přímá síla, která prosakuje skrze kresby, akvarely a malby, stvrzuje to, že Schiele odolává plynutí času a umělecká hodnota jeho děl zůstává už sto let konstantní. Nezbyvá než souhlasit se slovy dnes už zesnulého rakouského sběratele Rudolfa Leopolda: „Jsou umělci, kteří zemřou, a ti, kteří zůstanou živí. Nikdy nebylo pochyb o tom, do jaké z těch dvou skupin Egon Schiele patřil.“

Výstava v Leopoldově muzeu se neomezuje pouze na x-té představení Schieleho děl. Do hry zapojuje i současné umění: ukazuje, jakým způsobem Schieleho estetika duševní a tělesné trýzně ovlivnila jednak představitele vídeňského akcionismu šedesátých let (Günter Brus, Rudolf Schwarzkogler), pro něž se uměleckým experimentem stalo vlastní tělo, které se nebál exhibovat ve veřejném prostoru přidruženém poválečnou atmosférou, či nakolik je inspirací pro nynější generaci výtvarníků (Elke Krystufek, Philipp Gehmacher, Claudia Bosse).

V tomto punktu je výstava Melancholie a provokace přínosným poukázáním na to, že i v dnešní době sužované krizí, kdy umění proto, aby uspělo, musí zářit, bavit a být hlavně dobrou investicí, se nadále vyskytují umělci, kteří, podobně jako kdysi Schiele, kráčeji proti hlavnímu proudu.

Autorka je editorkou české verze evropského portálu Presseurop.eu

EGON SCHIELE Autoportrét s paví vestou (nahore), kresba na papíře a kartonu, rok 1911. Černovlasá dívka se zvednutou sukni (vpravo nahore), tužka a kvaše na papíře, rok 1911. Portrét Eduarda Kosmacka (vpravo dole), olej na plátně, rok 1910. FOTO: LEOPOLD MUSEUM

ELKE KRSTUFEK

Práce rakouské rodačky (1970)
na výstavě Melancholie a provokace;
akryl na plátně, rok 2009

Poezie

JIRÍ PIŠTORA

Jídelní vůz

Za řeči bujon
stříkne na brýle.
A cinkáme jak pětadvacet ovcí,
střásání do osudu,
střásání do kornoutu,
sypání ptáčkům
až to duní.

A jenom po lesích
a jenom kdesi v básni
je ještě klid,
šupiny slunce v mokřém kamení.

Stolu se chytáme.
Vrchního za rameno
a potom po lůžkových vozech
nohavic lamů, kteří ve spánku
létají krajinou,
vodorovně a jako stéblo napříč
úmyslu kolejnic.

A tak jsem večerel
a pečlivě se trás.
Mám náskok
do života.

Neděle

Pomalu přší.
To jsi celá ty.

Svíráme sklenice,
ta zlatá lýtka piva,
jako by překračovala mne zoufalého
kterási Marilyn.

A já se držím
jako naposled:
tak se prý chytávali kůlů šibenic.
A ani takhle kruté naděje
se neodříkej předem.

Po špičkách krápe, padá na město
chánova zášť.

Už ani nevím, jak ti ublížit.

Jirí Pištora
(1932–1970)

Dvě sbírky mu vyšly
za života, třetí posmrtně
(život ukončil sebevraždou).

Soubor **Bázně a brundibázně**, který vydal
brněnský **Host**, obsahuje tyto tři sbírky, dále
soubor veršů pro děti a tři ukázky z Pištorovy
esejistiky. Texty k vydání připravil Dušan
Karpatský, doslov připojil (nedávno zesnulý)
Jirí Gruša. Svazek ilustrovaný Ladislavem Súrou
čítá 360 stran.

Naši kardinálové

Dnes proběhne ve svatopetrské bazilice ceremoniál, při němž bude **DOMINIK DUKA** přijat do kolegia kardinálů katolické církve. Pražský arcibiskup bude historicky 23. nositelem kardinálského biretu v Čechách a na Moravě.

JAROSLAV ŠEBEK

Příběhy českých kardinálů jsou symbolickou učebnicí, v níž čteme nejen příběh duchovních dějin, nýbrž také peripetie, v nichž se pohybovala naše společnost a její vztah ke katolické církvi, ale i diplomatické snahy na obou stranách. Podívejme se na český příběh kardinálského purpuru po roce 1918.

Optika Svatého stolce

Zajímavé bylo, že na kardinálský titul nedosáhl první pražský arcibiskup působící v Praze po první světové válce, František Kordač. Přitom se hned po svém jmenování těšil velké oblibě papeže Benedikta XV., který stál v čele církve do roku 1922. Kordač měl navíc velké zásluhy na stabilizaci poměrů v poválečných letech. Edvard Beneš jako ministr zahraničí usiloval o to, aby Kordač získal v roce 1928 kardinálskou hodnost u příležitosti desátého výročí vzniku Československé republiky. Naše diplomacie považovala tako-

Unikátní situace

Do 17. května 2012 budeme mít dva kardinály s aktivním právem volit papeže.

vý krok za symbolické potvrzení zlepšujících se vzájemných vztahů po uzavření modu vivendi. U papeže Pia XI. však nenašlo toto úsilí pochopení. Na základě nyní zpřístupněných materiálů ve vatikánském archivu se zdá, že v optice Svatého stolce Kordač nehájil dostatečně různé papežské zájmy a z těchto důvodů nejen nezískal v Římě podporu pro kardinálskou hodnost; v létě 1931 byl nucen i rezignovat na svůj post.

První kardinálské jmenování pro Československo přišlo až roku 1935. Velké šance se tehdy přisuzovaly olomouckému arcibiskupovi Leopoldu Prečanovi, protože se významně zasloužil o zdar celostátního katolického sjezdu v Praze v létě 1935, jehož průběh s uznáním hodnotil i Vatikán. Nicméně volba padla na Karla Kašpara (1870–1941). Ten byl dobře zapsán v kuriálních kruzích již od dob svých římských studií, což byl důležitý odrazový můstek pro jeho církevní kariéru. Kašpar byl mezi novými kardinály jediným slovanským zástupcem a jeho jmenování

mělo posílit význam Prahy coby církevní metropole státu v době rostoucího ohrožení ze strany nacismu. Ve stejné době vrcholil v Československu zápas o volbu nové hlavy státu a nástupce Masaryka. V konfliktu hrála podstatnou roli katolická politika, která se přiklonila k Benešovi. Ve vatikánském archivu se dochovaly instrukce tehdejšího státního sekretáře Pacelliho (pozdějšího papeže Pia XII.), kde se staví právě za volbu prezidenta Beneše. Papežská kurie zejména oceňovala jeho korektní způsob diplomatických vyjednávání. Slavnostní jmenování kardinálů proběhlo v Římě 16. prosince 1935 a Kašpar tenkrát vyslovil přání, aby proběhlo svatořečení Anežky České. Papež přislíbil svou pomoc, ale jak známo, ke kanonizaci došlo až roku 1989.

Výsledky východní politiky

Tři další jmenování se odehrála již v etapě komunistické vlády. Udělení kardinálského purpuru v roce 1965 řešilo další osud perzekvovaného pražského arcibiskupa Josefa Berana (1888–1969), jenž byl teprve dva roky předtím propuštěn z internace, a bylo jedním z výsledků počínající vatikánské východní politiky. Do Prahy uprostřed února 1965 na několik dní přicestoval známý vyjednávač se zeměmi za železnou oponou Agostino Casaroli, aby vyřídil záležitosti kolem Beranova odjezdu do Říma, odkud se již nesměl do vlasti vrátit. Důležitou součástí rozhovorů představovala také otázka nástupnictví v jednotlivých diecézích, na prvním místě pochopitelně v Praze, kam byl jako administrátor jmenován tajně vysvěcený olomoucký biskup František Tomášek.

V římské konzistoři, která proběhla 22. února 1965, byli vedle Berana jmenováni další dva zástupci z východního bloku. Jedním z nich byl patriarcha řeckokatolické církve na Ukrajině a lvovský arcibiskup Jossyf Slippyj, který strávil od konce druhé světové války osmnáct let v sibiřských lágrech a byl propuštěn až po intervencích papeže Jana XXIII., a tím druhým zářevský arcibiskup Franjo Šeper. Byla to doba, kdy se začala měnit struktura a složení kardinálského kolegia, v němž dosud dominovali italská zástupci. Beran se mohl poté jako kardinál účastnit i závěrečné fáze II. vatikánského koncilu, kde vystoupil se známým projevem ke svobodě svědomí.

Ještě v dozívající atmosféře pražského jara byl v dubnu 1969 jmenován litoměřický biskup Štěpán Trochta (1905–1974), avšak bez zveřejnění jména (tzv. in pecto-

KARDINÁL A JEZULÁTKO První kardinál v samostatném Československu Karel Kašpar světil Pražské Jezulátko určené pro Bolívii, listopad 1936.

re – v srdci). Oficiálně bylo jeho zařazení do sboru kardinálů oznámeno až v březnu 1973. To už sílil zájem komunistických úřadů o omezení jeho vlivu, a proto byl vystaven šikanám ze strany církevního tajemníka. Po jednom takovém vyčerpávajícím rozhovoru Trochta zemřel.

V případě Františka Tomáška (1899–1992) rovněž uplynul více než rok mezi jmenováním a oficiálním zveřejněním na konci června 1977. Reakce komunistických míst však nebyla tak dramatická jako v Trochtově případě. Režim v této době sice vnímal arcibiskupa jako důsledného a oddaného katolíka, ale zároveň oceňoval, že nechce vyvolávat konflikty se státem. Současně měla vláda eminentní zájem na dokončení vyjednávání o definitivním sladění diecézních hranic se státními (k němu došlo v prosinci 1977). Tomášek byl při této příležitosti oficiálně jmenován i pražským arcibiskupem, což posílilo jeho autoritu v očích věřících. Tomášek měl možnost účastnit se na přelomu léta a podzimu 1978 hned dvakrát volby nové hlavy katolické církve. Z té druhé vyšel

jako vítěz Jan Pavel II., což znamenalo pro českého primase nemalé morální povzbuzení. S novým papežem ho současně pojilo přátelství a František Tomášek hrál i díky jasně podpoře Vatikánu zásadní význam při mobilizaci katolických kruhů v odporu proti komunistickému režimu během 80. let.

Vlk, Špidlík, Duka

Tomáškův nástupce Miloslav Vlk (1932) byl prvním Čechem, který získal v roce 1994 kardinálskou hodnost v polistopadovém období. O devět let později jmenoval papež Jan Pavel II. kardinálem Tomáše Špidlíka (1919–2010), který byl zároveň prvním, kdo neměl biskupské svěcení. Papež tak ocenil jeho podíl při utváření teologických koncepcí dialogu mezi křesťanským Západem a Východem.

Dnešním jmenováním Dominika Duky (1943) nastala unikátní situace v tom ohledu, že až do 17. května 2012, kdy Miloslav Vlk dovrší osmdesát let, budeme mít dva kardinály s aktivním právem volit papeže.

Autor je historik